

MICHAEL PUETT
CHRISTINE GROSS-LOH

Michael Puett and Christine Gross-Loh
with a foreword by Robert M. Waldron

道

Kelias

Kinų filosofai
apie meną gyventi

TYTO ALBA

MICHAEL PUETT
CHRISTINE GROSS-LOH

Kelias

Kinų filosofai
apie meną gyventi

Iš anglų kalbos vertė
Dainius Vanagas

VILNIUS 2018

Michael PUETT and
Christine GROSS-LOH
THE PATH
Simon & Schuster Paperbacks,
New York, 2016

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

Copyright © 2016 by Michael Puett and Christine Gross-Loh

© Dainius Vanagas, vertimas į lietuvių kalbą, 2018

© „Tyto alba“, 2018

ISBN 978-609-466-284-3

Turinys

Pratarmė • 11

Įvadas • 15

SUSITAIKYMO AMŽIUS • 19

FILOSOFIJOS AMŽIUS • 29

APIE SANTYKIUS:

Konfucijus ir realybę transformuojantys ritualai • 37

APIE SPRENDIMUS:

Mengdzi ir kintantis pasaulis • 71

APIE ĮTAKĄ:

Laodzi ir naujų pasaulių kūrimas • 105

APIE GYVYBINGUMĄ:

„Dvasinės treniruotės“ ir dvasingumo paieškos • 139

APIE SPONTANIŠKUMĄ:

Džuangdzi ir pasaulio transformacija • 161

APIE ŽMOGIŠKUMĄ:

Siundzi ir pasaulio formavimas • 185

GALIMYBIŲ AMŽIUS • 205

Padėka • 222

Kelias nepraturtina žmogaus.

Tai žmogus praturtina Kelią.

KONFUCIJUS, „PAŠNEKESIAI“

道

Pratarmė

CHRISTINE GROSS-LOH

Vieną gaivų, saulėtą 2013 metų rudens rytą Harvarde klausiau paskaitą apie kinų filosofiją. Turėjau parašyti straipsnį į „The Atlantic“ apie tai, kodėl ši neįprasta disciplina staiga tapo trečiu populiariausiu pasirinkimu universitete, nusileisdama tik dviem lengvai nuspėjamiems pasirinkimams – ekonomikos įvadui ir informatikos įvadui.

Profesorius Michaelas Puettas, aukštas, energingas keturiasdešimt devynerių metų vyras, vaikšto po Sanderso teatro sceną ir vaizdžiai dėsto daugiau nei 700 studentų auditorijai. Jis nesinaudoja nei skaidrėmis, nei užrašais – kaskart atsistojęs prieš auditoriją tiesiog 50 minučių su ja kalbasi. Studentams nėra privaloma skaityti jokios akademinės literatūros, išskyrus pačių filosofų tekstus: Konfucijaus „Pašnekesius“, Laodzi „Daodedzing“ (liet. „Laozi“), Mengdzi raštus. Taip pat nebūtina iš anksto susipažinti ar apskritai domėtis Kinijos istorija ir filosofija. Iš jų tikimasi tik dviejų dalykų:

atvirumo ir noro pažinti senuosius kinų tekstus. Kiekvienais metais profesorius savo kursą pradeda drąsiau ir jau visiems žinomu pažadu: „Jei šių tekstų idėjas vertinsite atsakingai, jos pakeis jūsų gyvenimą.“

Kadaise Harvardo universitete aš apgyniau daktaro disertaciją iš Rytų Azijos istorijos. Be to, doktorantūros laikais teko dėstyti studentams kinų filosofiją, taigi disciplina man nebuvo nauja. Vis dėlto keletą savaitių klausydamasi Michaelo paskaitų aš likau nustebinta: kinų filosofijos idėjas šiuolaikinio pasaulio realijoms jis pritaikė itin originaliai. Savo studentų prašė ne tik analizuoti mąstytojų idėjas, bet ir kvestionuoti pagrindinius savivokos ir Vakarų kultūros principus.

Michaelas dėsto kinų filosofiją įvairiuose pasaulio universitetuose ir organizacijose. Po kiekvienos paskaitos daugybė žmonių jo teiraujasi, kaip šias idėjas pritaikyti asmeniniame gyvenime: santykiams gerinti, karjerai daryti, rūpintis šeima. Jie intuityviai jaučia, kad šie mąstymo principai pateikia neįprastą gero ir prasmingo gyvenimo sampratą. Tačiau yra viena „problema“: ši samprata prieštarauja daugeliui nusistovėjusių tiesų.

Nepaisant to, kinų filosofų idėjos padarė teigiamą įtaką daugeliui žmonių. Michaelo studentai teigia, kad jo paskaitos pakeitė jų požiūrį į asmeninius santykius: jie suprato, kad net menkiausi veiksmai ir poelgiai palieka žymę jų pačių ir juos supančių žmonių gyvenimuose. Vienas iš jų prisipažino: „Profesorius Puettas atskleidė kitokį buvimo pasaulyje būdą: aš išmokau su-

valdyti savo jausmus ir juos keisti. Be to, mane apėmė ramybė, kurios anksčiau nebuvo patyręs.“

Šie perspektyvūs jaunuoliai – būsimi savų sričių lyderiai – tvirtina, kad kinų filosofija išmokė juos laisviau vertinti savo sprendimus, ateities planus ir tikslus. Kad ir ką jie pasirinktų, – finansus, antropologiją, teisę ar mediciną, – šios idėjos atvėrė naujus mąstymo klodus ir supažindino su vakarietiškos kultūros alternatyva. Vienas jų apibendrina: „Patogu ir lengva manyti, kad esama galutinio tikslo, prie kurio žingsnis po žingsnio artėjame, – ar tai būtų svajonių darbas, ar statusas, ar laimė, ar kiti siekiniai. Tačiau toks mąstymas mus apriboja: jį išlaisvinus mums atsiveria galimybės, kurios anksčiau atrodė nerealiai, arba, dar blogiau, mes jų net nepastebėdavome.“

Tačiau šiems studentams įtaką darė ne tik filosofiniai tekstai – pats Michaelas yra įkvepianti ir charizmatiška asmenybė. Jis garsėja geranoriškumu, kuklumu ir atsidavimu savo studentams; šias savybes profesorius išsiugdė ilgus dešimtmečius studijuodamas kinų filosofiją. „Idėjas, kurias pristato per paskaitas, jis iliustruoja savo pavyzdžiu“, – tvirtina studentai.

Tad kuo ypatinga kinų filosofija? Ji neturi nieko bendra su šiuolaikine savivoka, kuri remiasi principais „atrank save“ ar „priimk save tokį, koks esi“; ji neaiškina, kaip pasiekti konkretų tikslą, – nėra instrukcijų, taisyklių ar didžiosioms idėjoms būdingo patoso. Tiesą sakant, Rytų filosofija yra tokio mąstymo priešingybė: užuot kūrusi universalius modelius ji koncentruojasi į indivi-

dualius, giluminius pokyčius, kuriuos sunku ne tik prognozuoti, bet kartais net ir įsivaizduoti. Vienas studentas papasakojo apie jį išlaisvinusią idėją. Jis suprato, kad asmenybės aspektai, kuriuos laikome natūraliais, prigimtinais ar paveldėtais, iš tiesų tokie nėra: „Mes galime įgyti naujų savybių ir kardinaliai pakeisti požiūrį į gyvenimą ir žmonių tarpusavio santykius. Aš suvokiau galįs valdyti savo įpročius ir savybes, o tai atvėrė galimybių, kurios, kaip maniau anksčiau, buvo ne mano nosiai.“

Vakarų pasaulio požiūris į kinų filosofiją ilgą laiką rėmėsi klaidingu įsitikinimu: Rytų išmintis buvo laikoma „tradicinio“ pasaulio atgyvena, kitaip tariant, neturinčia nieko bendra su moderniu pasauliu. Tačiau studentų atsiliepimai rodo ką kita: senieji Kinijos filosofai skatina mus kvestionuoti vertybes ir įsitikinimus, kuriais ilgus metus akiai tikėjome. Šie mąstytojai sutelkia dėmesį į kasdienius klausimus: kaip priimame sprendimus, kaip užmezgame santykius, kaip susitvarkome su gyvenimo pakilimais ir nuosmukiais, kaip siekiame galios ir įtakos, o svarbiausia – kaip kuriame savo gyvenimą. Šiandien šios idėjos yra tokios pat aktualios kaip ir prieš du tūkstančius metų. Tiesą sakant, dabar jos aktualesnės nei kada nors anksčiau.

Drauge su Michaelu supratome, kad šios idėjos gali pakeisti daugybės žmonių gyvenimus, – būtent todėl ir nusprendėme parašyti „Kelią“. Skaitydami šią knygą panirsite į kinų filosofijos pasaulį, kuris praturtins jūsų požiūrį į save ir savo ateitį.

Įvadas

Konfucijus. Mengdzi. Laodzi. Džuangdzi. Siundzi. Kai kurie iš šių mąstytojų jums girdėti, kai kurie ne. Vienas iš jų buvo valstybės tarnautojas, vėliau tapęs mokytoju ir visą likusį gyvenimą praleidęs drauge su savo mokiniais. Kitas klajojo iš šalies į šalį bandydamas auklėti vietinius valdovus. Trečias gyvenimo pabaigoje nusprendė, kad yra dievas. Šių filosofų biografijos ir tekstai mums atrodo sunkiai suprantami ir smarkiai nutolę nuo šiuolaikinio pasaulio.

Tad kyla paprastas klausimas: ar šie filosofai, gyvenę prieš daugiau nei du tūkstančius metų, gali pamokyti mus gyvenimo meno? Jūs turbūt įsivaizduojate juos – jei apskritai įsivaizduojate – kaip ramius, išmintingus žmones, kurie postringavo malonias banalybes apie harmoniją ir gamtą. Tačiau šiandien mes gyvename dinamiskame, laisvame ir moderniam pasaulyje: mūsų vertybės, papročiai, kultūra ir technologijos labai skiriasi nuo buvusiųjų prieš tūkstančius metų.

O jei pasakytume, kad kiekvienas iš šių mąstytojų pasiūlo įžvalgų ir netikėtą būdą, kaip tapti geresniu žmogumi ir sukurti geresnį pasaulį? Kaip sureaguotumėte į teiginį, kad šios išskirtinės idėjos, įamžintos klasikiniuose Kinijos tekstuose, gali pakeisti jūsų gyvenimą?

Toks ir yra šios knygos tikslas: parodyti, kad problemos, kurias kadaise sprendė kinų mąstytojai, buvo labai panašios į tas, kurias mes sprendžiame šiandien. Skirtumas tas, kad jie jas išsprendė kitaip nei mes: kinų filosofai sukūrė naują prasmingo ir vertingo gyvenimo sampratą.

Daug kas mano, kad mes, susitelkdami į vidinius išgyvenimus, „ieškodami savęs“ ir projektuodami ateitį, elgiamės teisingai. Mes ilgai svarstome, kokia karjera labiausiai atitiktų mūsų asmenybę ir polinkius ar su koku žmogumi norėtume praleisti visą likusį gyvenimą. Mums atrodo, kad išsiaiškinus pamatinius dalykus – kokia tikroji mūsų prigimtis, koks darbas ir širdies draugas mums idealiai tinka, – gyvenimas taptų visavertis. Taigi mes pasiryžtame puoselėti savo „tikrąjį aš“ ir žingsnis po žingsnio artėjame savo svajonių išsipildymo link.

Tokia gyvenimo samprata mums greičiausiai atrodo natūrali ir savaime suprantama, tačiau taip nėra. Jos šaknys slypi XVI a., tiksliau, kalvinistų idėjose apie predestinaciją. Jie manė, kad Dievas iš anksto nulemia, kurie žmonės bus išganyti, o kurie ne. Kitaip tariant,

Dievas kiekvienam individui yra parengęs planą, kurįbelieka įgyvendinti. Calvinistai atmetė ritualus, nes, jų manymu, jie tėra tuščia formalizmo atmaina, ir pabrėžė nuoširdų tikėjimą aukščiausiaja dievybe. Šiandien mes nebekalbame apie predestinaciją, „išrinktuosius“ ar netgi Dievą. Nepaisant to, šiuolaikinis mūsų mąstymas yra ankstyvojo protestantizmo palikimas.

Mes įsitikinę, kad esame unikalūs individai ir stengiamės save pažinti; mes vertiname nuoširdumą ir tiesą, tik šiandien ji slypi ne abstrakčioje dievybėje, o mūmyse; mes trokštame atskleisti savo „tikrąjį aš“ – tai yra mūsų gyvenimo tikslas.

Tačiau ar niekada nesusimąstėte, kad šios idėjos, užuot pagerinusios jūsų gyvenimą, iš tiesų jį apriboja?

Filosofiją mes dažnai sutapatiname su abstrakčiomis ar netgi niekam nenaudingomis idėjomis. Vis dėlto šioje knygoje pristatomų mąstytojų pagrindinė stiprybė ta, kad savo mokymą jie linkę iliustruoti paprastais kasdienio gyvenimo pavyzdžiais. Jie buvo įsitikinę, kad dideli pokyčiai įvyksta mažose kasdienybės detalėse – būtent jose ir turėtume ieškoti gyvenimo visavertiškumo.

Viliamės, kad skaitydami šią knygą jūs priimsite kinų filosofijos iššūkį ir iš naujo apsvarstysite tvirčiausius savo įsitikinimus. Kai kurios kinų filosofų mintys jums pasirodys įtaigios ir reikšmingos, kai kurios pralinks nepastebėtos – nesitikime ir netgi nenorime, kad joms visoms pritartumėte. Tačiau susidurdami

su pasaulėžiūrų įvairove jūs įsitikinate, kad jūsiškė – tik viena iš daugelio. Tą pripažinus jūsų gyvenimas pasikeis.

Susitaikymo amžius

Kai kurie istorijos faktai yra tapę neatskiriama mūsų savivokos dalimi. Tarkime, visuotinai pripažįstama, kad iki XIX a. žmonės gyveno „tradicinėse“ visuomenėse, kuriose reikėjo laikytis griežtų socialinių instrukcijų. Žmonių gyvenimai buvo nulemti iš anksto: jei gimei valstiečiu, tai ir liksi valstiečiu, jei gimei aristokratu, tai ir būsi aristokratas. Šeimos padėtis socialinėje hierarchijoje lemdavo, kiek pinigų ir galios gali įgyti jos nariai. Ištrūkti iš šio užburto rato buvo neįmanoma: kiekvieno individo gyvenimo kelias buvo aiškus jam dar neprasidėjus.

Tačiau XIX a. europiečiai galiausiai išsivadavo iš šių socialinių apribojimų. Mes pirmą kartą suvokėme, kad esame racionaliai mąstantys individai, galintys savarankiškai priimti sprendimus ir būti atsakingi už savo gyvenimą. Tai leido mums sukurti naujų galimybių pasaulį, kurį šiandien vadiname „moderniu“.

Vis dėlto sėkmė nusišypsojo ne visiems: Europa

išsilaisvino, o štai kitos kultūros liko įstrigusios praeityje – na, bent jau mums taip atrodo. Klasikinė Kinija daugeliui iš mūsų yra idealus tradicinės visuomenės pavyzdys: žmonės čia gyvena griežtai laikydamiesi socialinių vaidmenų ir hierarchinės struktūros.

Mes teisūs – toks pasaulis negali mūsų nieko išmokyti.

Be abejo, yra ir kita medalio pusė: kartais tradicinės visuomenės – o ypač Kinija – yra romantizuojamos: *šiandien gyvename susvetimėjusiame pasaulyje, tačiau buvo laikai, kai žmonės jautė harmoniją su begaline Visata. Mes atsiskyrėme nuo natūralaus pasaulio ir nusprendėme jį užvaldyti, o štai tradicinės visuomenės gyvena santarvėje su gamta.*

Sentimentalus požiūris į tradicinį pasaulį irgi negali ko nors išmokyti – tik sužadina nostalgiją tolimai praeičiai. Mes galime nueiti į muziejų, apžiūrėti egiptiečių mumijas ir pagalvoti: *Kaip įdomu!* O štai senovinis kinų ginklas: *Kaip neįprasta!* Smagu žvalgytis, klausytis gido ir fotografuotis, tačiau mes jokiū būdu nenorėtume grįžti į laikus, kai šie eksponatai buvo sukurti. Mes nenorėtume ne tik gyventi anais laikais, bet ir mokytis iš tų tradicinių visuomenių dėl vienos paprastos priežasties: jos nėra modernios. Juk *mes* – ne jie – galiausiai perpratome pasaulio prigimtį, ar ne?

Jau netrukus įsitikinsite, kad daugelis stereotipų apie tradicines visuomenes yra klaidingi, ir nustebsite sužinoję, kiek daug galima išmokti iš praeities.

Suvokdami didelę žmonijos istorijos dalį kaip nereikšmingą mes gerokai save apribojame, tačiau dar blogiau tai, kad šiuolaikiniame pasaulyje įsitvirtinusias idėjas laikome vienintelėmis, padėjusiomis žmogui perimti gyvenimo kontrolę į savo rankas. Mums atrodo, kad tėra viena teisinga pasaulėžiūra – mūsų.

Vis dėlto civilizacijų istorija atskleidžia, kad apie žmogaus laisvę gyventi tokį gyvenimą, kokio jis pats nori, buvo nuolat svarstoma: formavosi idėjos, filosofijos ir religijos. Kitaip tariant, mūsų „modernus“ pasaulis tėra viena iš galimybių, atsiradusi konkrečiu laiku ir konkrečioje vietoje. Vos tai suprantame, mums atsiveria beribis žmonijos išminties lobynas, verčiantis permąstyti svarbiausius mūsų epochos mitus.

Mitas: mes esame laisvi – priešingai nei visi, gyvenę iki mūsų

Daugelis iš mūsų manome, kad esame visiškai laisvi, ypač kai lyginame su ankstesnėmis kartomis. Kai XIX a. Vakarų pasaulis išsivadavo iš tradicinių bendruomenių, mes įgijome teisę tvarkyti šį pasaulį kaip panorėję. Du šimtmečius eksperimentavome su skirtingomis ir tarpusavyje besivaržančiomis ideologijomis: socializmu, fašizmu, komunizmu ir demokratiniu kapitalizmu. Kai visos ideologijos, išskyrus vieną, buvo diskredituotos,

mes staiga tapome „istorijos pabaigos“ liudininkais: 1989 m. griuvus Berlyno sienai neoliberalizmas tapo vienintele teisinga doktrina, pajėgia užtikrinti žmonių gerovę.

Tačiau kodėl šiame išsivysčiusiame pasaulyje mes vis dažniau kalbame apie nelaimingumą, narcisizmą ir įtampą? Mus moko, kad sunkus darbas atneša sėkmę, tačiau socialinė turtingųjų ir vargšų atskirtis nuolat didėja, priešingai nei socialinis mobilumas. Mūsų gyvenimą palengvina nuostabūs įrenginiai ir technologijos, mes pasiekėme stulbinamą medicinos pažangą, tačiau drauge vis dažniau patiriame humanitarines ir aplinkosaugos krizes. Praėjus vos keliems dešimtmečiams mūsų optimizmas jau nuslūgęs: nebesijaučiame tokie užtikrinti dėl pasaulio, kurį patys sukūrėme ir kuriuo dar taip neseniai džiaugėmės.

Taiigi ar mes iš tiesų *perpratome* pasaulio prigimtį? Ar ateities istorikams mūsų epocha atrodys kaip klesėjimo, lygybės, laisvės ir laimės amžius? O gal mūsų šimtmečio pradžią jie apibūdins kaip pasyvumo ir susitaikymo amžių? Amžių, kai žmonės jautėsi nelaimingi ir nevisaverčiai; jie matė augančias grėsmes, tačiau nesugebėjo jų sustabdyti ir nuolaidžiavo, nes manė, kad tiesiog nėra kito pasirinkimo.

Šioje knygoje analizuojami filosofiniai tekstai siūlo alternatyvą mūsų pasyvaus susitaikymo epochai. Vis dėlto juose nerasime nuoseklių ideologijų, kurios, tar-kime, galėtų pakeisti demokratiją, užtat susidursime su

paradoksaliomis ir provokuojančiomis mintimis apie asmenybę ir jos vietą pasaulyje. Šios idėjos, kad ir kokios skirtingos, turi bendrą bruožą: jos priešinasi bet kokiam į universalumą pretenduojančiam mąstymui ir skatina filosofinę įvairovę.

Eurazijoje VI–II a. pr. Kr. laikotarpis pasižymėjo didžiule religinių ir filosofinių judėjimų gausa. Šis laikas vadinamas Ašies amžiumi^{*}: tuo metu ir Graikijoje, ir Kinijoje buvo plėtojama labai daug panašių idėjų. Beje, kai kurios Kinijoje susiformavusios nuostatos, kaip netrukus sužinosime, yra būdingos ir šiuolaikiniam Vakarų pasauliui. Vis dėlto Kinijoje jos nepriėjo, nes susidūrė su stipria filosofine opozicija, pateikusia visiškai kitokią prasmingo ir gero gyvenimo sampratą.

Šių filosofinių judėjimų raidos nereikėtų suvokti kaip „kinų“ ir „vakariečių“ pasaulėžiūrų priešpriešos. Juo labiau – kaip tradicinių ir modernių idėjų priešpriešos. Tačiau jas analizuodami įsitikinsime, kad žmonės apie pasaulio tvarką svarstė dar gerokai prieš modernumo erą; ne tik svarstė, bet ir sukūrė daugybę alternatyvių gyvenimo sampratų.

* Karlo Jasperso sąvoka. (*Čia ir toliau – vertėjo pastabos.*)

Mitas: mes valdome savo gyvenimą

Vakarų pasaulyje norint patirti laimę ir pasiekti gerovę dažniausiai pasikliaujama racionalių protu: mes tikime, kad tikslūs apskaičiavimai leidžia priimti geriausią sprendimą. Todėl susidūrę su pasaulio neapibrėžtumu mes stengiamės suvaldyti savo emocijas, išvengti šališkumo ir supaprastinti komplikuotas situacijas – tai padeda mums prisijaukinti sėkmę ir mesti iššūkį likimui. Lygiai taip mes sprendžiame ir etines problemas: pirmiausia sukuriame hipotetinę situaciją, o tada randame racionalią išeitį. Prisiminkite garsųjį vagonetės eksperimentą: jūs sėdite traukinių stotyje ir staiga pamatote atskriejant nevaldomą vagonetę. Ant bėgių dirba penki žmonės – jei vagonetė nesustos, jie visi žus. Tačiau jei patrauktumėte svirtį, vagonetę nukreiptumėte į gretimą kelią, kur dirba tik vienas žmogus. Klausimas toks: leisite vagonetei rėžtis į penkis žmones ar patrauksite svirtį, taip sąmoningai išgelbėdami penkis, bet praužydami vieną?

Koks sprendimas šioje situacijoje teisingiausias?

Šis klausimas daugybei filosofų nedavė ramybės visą gyvenimą. Sprendžiant šį uždavinį buvo parašyta nesuskaičiuojama gausybė straipsnių ir net knygų. Toks scenarijus suponuoja, kad priimant sprendimą mums tereikia iki minimumo supaprastinti situaciją ir pasirinkti vieną iš galimų variantų. Daugeliui iš mūsų atrodo, kad būtent taip yra priimami sprendimai.

Panašūs minties eksperimentai buvo atliekami ir senovės Kinijoje, tačiau filosofai juos vertino skeptiškai. Anot jų, tokios hipotetinės situacijos tėra smagi intelektualinė pramoga: galima taip žaisti nors ir visą dieną, tačiau tai neturės jokio poveikio kasdienei mūsų elgsenai. Visiškai jokio.

Kaip mes suvokiame savo gyvenimą ir kaip iš tiesų jį gyvename, yra du skirtingi dalykai. Lygiai taip ir sprendimus mes priimame veikiami kitų motyvų, nei mums atrodo. Net jei vieną dieną iš tiesų susiklostytų identiška vagonetės eksperimento situacija, mūsų sprendimas neturės nieko bendra su racionaliais apskaičiavimais: jį nulems mūsų emocijos ir instinktai. Emocijos ir instinktai daro įtaką mūsų sprendimams ne tik ekstremaliose, bet ir įprastose situacijose, kai, pavyzdžiui, reikia nuspręsti, ką valgyti, kur gyventi ar su kuo kurti šeimą. Mums gali atrodyti, kad elgiamės sąmoningai ir racionaliai, tačiau taip yra ne visuomet.

Kinų filosofai suvokė tariamo racionalumo trūkumus ir ėmė ieškoti alternatyvų. Atsakymas, jų nuomone, slypi instinktų ir emocijų tobulinimo procese. Mes turėtume nuolat lavintis, kad galiausiai tiek įprastomis, tiek kritinėmis akimirkomis priimtume teisingus ir etikai nenusižengiančius sprendimus. Jautriai reaguodami į kiekvieną unikalią situaciją mes paskatiname taip elgtis ir mus supančius žmones. Būtent todėl, teigia kinų filosofai, kiekviena situacija ir patirtis suteikia mums galimybę aktyviai prisidėti prie naujo, geresnio, pasaulio kūrimo.

Mitas: atsakymas į klausimą „Kas aš?“ slypi mumyse pačiuose

Kai Ašies amžiuje žlugo aristokratų valdomos religinės institucijos, žmonėms teko ieškoti naujų tiesos ir prasmės šaltinių. Panašiai reikalai klostosi ir dabartinėje epochoje – mums atrodo, kad nusimetėme tradicinio mąstymo jungą ir pasinėrėme į naujų prasmės šaltinių paiešką. Šiandien viena iš populiariausių tendencijų – ieškoti tiesos *savyje*. Nuo šiol sąmoningo žmogaus tikslas yra „atrasti save“, o tada nugyventi nuoširdų ir „vidinę tiesą“ atspindintį gyvenimą.

Toks mąstymas pavojingas: jis remiasi prielaida, kad „vidinę tiesą“ atpažįstame vos su ja susidūrę. O jei-gu neatpažįstame? Stengdamiesi kuo tiksliau apibrėžti savo stiprybes ir silpnybes, pomėgius ir polinkius, mes atsižvelgiame tik į labai menką savo asmenybės dalį ir leidžiame iš tam tikroje vietoje ir tam tikru laiku užfiksuotų charakterio savybių spręsti, koks yra mūsų gyvenimas. Būdami įsitikinę, kad žmogaus prigimtis monolitiška, mes akimirksniu suvaržome savyje slypinčias galias ir apribojame savo ateities galimybes.

Tačiau, pasak kinų filosofų, žmogus nėra vientisa būtybė, todėl ir neturėtume manyti, kad tokie esame. Tarkime, mums atrodo, kad mes esame ūmaus charakterio ir greitai susierziname. „Ką padarysi, toks jau esu“, – gūžtelime pečiais ir su tuo susitaikome. Šioje knygoje pristatomų mąstytojų požiūriu, ši išvada

klaidinga, nes iš prigimties mes nesame pikti. Labiau tikėtina, kad vadovaujamės elgsenos modeliais, kurie formuoja ir palaiko šį išankstinį mūsų nusistatymą. Tačiau iš tiesų mes turime lygiai tiek pat galimybių būti malonūs ir atlaidūs arba ūmūs ir pikti.

Kinų filosofai pabrėžia, kad žmogus yra sudėtinga ir nuolat besikeičianti būtybė. Kiekvienas iš mūsų pasižymime skirtingomis ir neretai prieštaringomis charakterio savybėmis, troškimais ir pasaulėjautomis. Tačiau savo charakterio savybes mes ugdome reaguodami ne į vidinius, o į *išorinius* dirgiklius. Mes jų neįgyjame medituodami atokiame miške ar išvykę atostogauti – tai įmanoma pasiekti tik kasdiene veikla ir bendraujant su kitais. Kitaip tariant, mes nesame (tik) tokie, kokie esame; mes visuomet galime tapti geresniais žmonėmis.

Žinoma, tai nėra lengva užduotis: pirmiausia reikia pakeisti požiūrį į savo prigimtį ir suvokti, kaip vyksta pokyčiai. Šis procesas yra lėtas ir reikalauja atkaklumo, tačiau kaupdami patirtį ir plėsdami savo akiratį mes vis geriau perprantame sudėtingas, daugiasluoksnes situacijas, pavyzdžiui, asmeninius santykius, darbinius rūpesčius ar kitas problemines gyvenimo aplinkybes. Palapsniui mūsų sąveika su aplinkiniu pasauliu įgyja naujų formų ir būtent tai leidžia mums iš esmės keistis.

Mums dažnai sako: kai atrasite savo „tikrąjį aš“, pasijusite laisvi. Tačiau būtent šis „atradimas“ daugelį iš mūsų įkalino pasyvaus susitaikymo amžiuje. Mes patys užtvėrėme sau kelią.

* * *

Ar tai reiškia, kad turėtume radikaliai pakeisti savo požiūrį į gyvenimą ir pasaulį? Anaiptol: kinų filosofai, tvirtindami, kad būtent šiame gyvenimo lygmenyje įvyksta didieji pokyčiai, savo idėjas stengėsi pagrįsti kasdieniais pavyzdžiais. Vadovaudamiesi ta pačia logika šioje knygoje aprašėme gausybę mums visiems puikiai atpažįstamų situacijų, vaizdžiai iliustruojančių filosofų mintis. Tačiau jie nenorėjo, kad konkretūs pavyzdžiai būtų traktuojami kaip praktiniai patarimai – lygiai taip to nenorime ir mes. Jų tikslas buvo parodyti, kad mes ir taip atliekame daugybę iš čia aprašomų praktikų – bet darome tai nepakankamai gerai. Pergalvodami įvairius savo gyvenimo aspektus mes įsitikinsime šių idėjų pri-taikomumu ir paprastumu.

Knygos pavadinimas kilo iš kinų filosofų dažnai var-totos sąvokos „Dao“, reiškiančios Kelią. Kelias nėra ne-pasiekiamas idealas. Kelias – tai mūsų kasdienių pasi-rinkimų, veiksmų ir santykių visuma, kurią perkuriame kiekvieną savo gyvenimo akimirką.

Niekada neegzistavo vieningas Kelio apibrėžimas, kuriam pritartų visi filosofai. Priešindamiesi savo gyve-namojo meto papročiams jie siūlė radikaliai skirtingas Kelio koncepcijas, tačiau visi sutarė dėl vieno: eidami savo Keliu mes įgyjame didžiulę galią keisti save ir mus supantį pasaulį.

*Eidami savo Keliu mes įgyjame didžiulę galią
keisti save ir mus supantį pasaulį.*

MICHAEL PUETT (Maiklas Puetas) – Harvardo universiteto profesorius, Karališkosios Švedijos mokslų akademijos narys. CHRISTINE GROSS-LOH (Kristine Gros-Lo) – rašytoja ir žurnalistė, rašanti „Wall Street Journal“, „The Atlantic“ ir „Huffington Post“.

„Kelio“ įkvėpimo šaltiniu tapo Harvardo universitete nepaprastai populiarūs M. Puetto paskaitos, siūlančios iš naujo persvarstyti viską, ką iki šiol žinojome apie kinų filosofiją.

Iš tiesų kinų filosofija neturi nieko bendra su šiuolaikine savivoka, kuri grindžiama „atrask save“ ar „priimk save tokį, koks esi“ principais. Ji neaiškina, kaip pasiekti konkrečių tikslų – tai ne instrukcijų ir taisyklių rinkinys. Bet kinų filosofija nėra atgyvenusi ir nepritaikoma. Priešingai: senieji Kinijos filosofai skatina mus abejoti vertybėmis, kuriomis ilgus metus akiai tikėjome. Jie sutelkia dėmesį į kasdienius klausimus: kaip priimame sprendimus, kaip užmezgame santykius, kaip susitvarkome su gyvenimo pakilimais ir nuosmukiais, kaip siekiame galios ir įtakos, o svarbiausia – kaip kuriame savo gyvenimą. Šiandien šios idėjos yra tokios pat aktualios kaip ir prieš du tūkstančius metų. Tiesą sakant – dabar jos aktualesnės nei bet kada anksčiau.

„Kelias“ nėra viena iš daugelio knygų apie Vakarų santykį su kinų filosofija. Tai – išlaisvinanti ir transformuojanti patirtis, pažadinsianti norą kurti save ir mus supantį pasaulį. Tačiau kad tai nutiktų, mes turime išsukti iš mums gerai pažįstamo tako ir atsiverti naujoms gyvenimo galimybėms.

„Kelias“ – tai mąstyti verčianti knyga. Persvarstanti populiarias tiesas. Skatinanti skaitytoją domėtis senąja kinų filosofija.

ISBN 978-609-466-284-3

TYTO ALBA

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt